

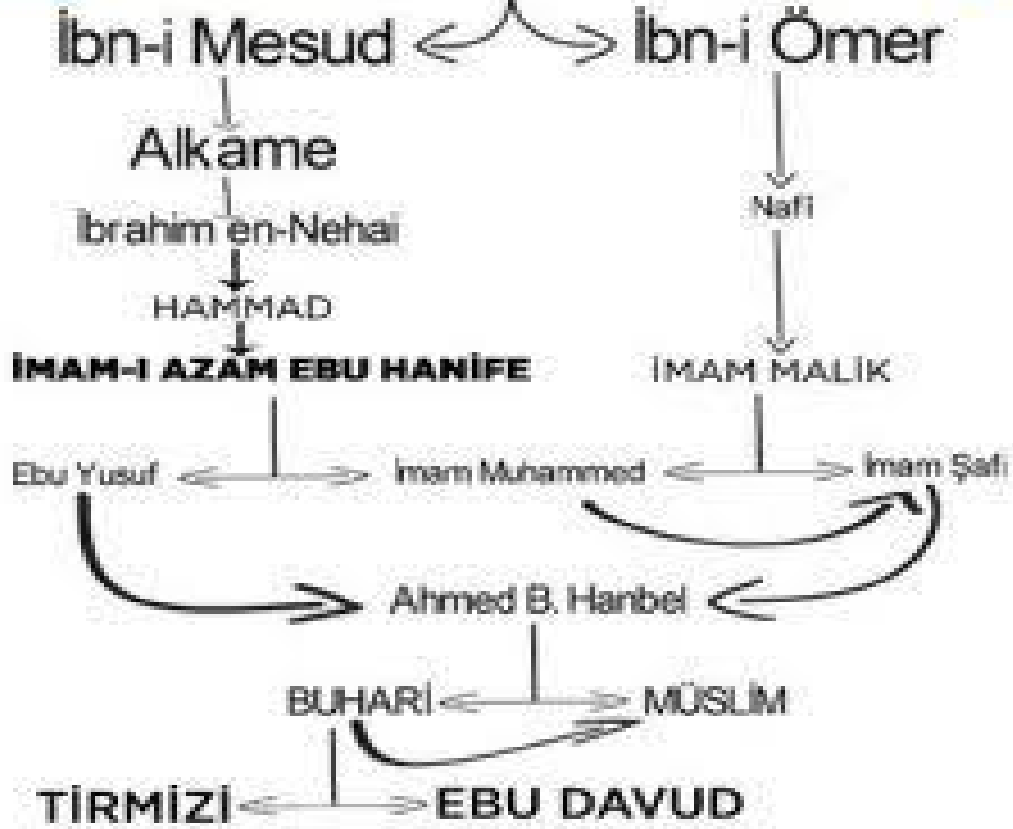
Konular	Matürdilik(A)	Eş'anilik (B)	Selef (C)	Katı Selefilik (D)	Pasif Selefilik (D)
1. İman İkrar ve tasdiktir	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
2. Amel imandan bir parça değildir	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
3. Namaz kılmayan tekfir edilir	Hayır	Hayır	Evet /Hayır	Evet	Evet
4. İman artmaz eksilmez	Evet	Evet/Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
5. İyi kötü şer'i değil aklidir	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
6. İmam zalim olsa da isyan edilmez	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır
7. Fasıkın/bidatçının Arkasında Namaz Kılınır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
8. Kur'an geçen haberi sıfatların te'vili	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet
9. İnsana gücünün üstünde sorumluluk verme	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır
10. Kabirleri ziyaret şirkidir	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet
11. Ölülerin arkasından okunan dua bid'attir/şirkidir	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet
12. Rabıta ve tevessül şirkidir	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet

İTİKADİ MEZHEP FARKLARI

	EŞARİ Kabul ve onaydır	MATURİDİ Kabul etmek ve onaydır	SELEFİ Söz ve Ameldir	ŞİA Kabul ve onaydır
İman nedir?				
Amel imandan bir parça mıdır?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Namaz kılmayan ibadet yapmayanın hükmü ?	Günahkar	Günahkar	Kafir	Günahkar
İman artıp eksilir mi? İyi ve kötü aklen bulunabilir mi yoksa Allah tarafından bildirilmeli mi? İmam (devlet başkanı) zalim olsa, isyan edilir mi?	Hayır Allah tarafından bildirilmeli Hayır	Evet Akılla bulunabilir Hayır	Hayır Allah tarafından bildirilmeli Evet	Evet
Eşik'ın ve bidatçinin arkasında namaz kılınır mı?	Evet / H	Evet	Hayır	Hayır
Allah ile ilgili ayetler nasıl anlaşılmalı?	Yorumlanarak	Yorumlanarak	Yorumsuz	Yorumlanarak
Allah kullarına gücünün üstünde yük yükler mi?	Evet	Hayır	Evet	
Allah kıyamet günü görülebilecek mi, nasıl?	Evet, baş gözüyle ayı gördüğümüz gibi Allah'ı da göreceğiz.			Evet, fakat baş gözüyle değil kalp gözüyle göreceğiz (mutazile de aynı fikirdedir)
Kabir ziyareti şirk midir?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Ölülerin arkasından kuran okumak bidat mıdır?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Rabıta ve tevessül şirk midir?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Cüzi irade nasıl meydana gelir?	Allah yaratır	Kişinin dileğiyle gerçekleşir		
Allahın yaptığı her şeyde sebep aranır mı?	Aranmaz	Aranır	Allah dostu seyyid	
Peygamber olmak için erkek olmak şart mıdır?	Hayır	Evet		
Dinden dönen, yeniden iman etse önceki amellerinin sevabı ne olur?	Sevablarını yeniden alır	Eski sevaplar kaybolur		
Son nefeste tövbe makbül müdür?	Evet	Hayır		
Dinden haberdar olmayan cennete gider mi?	Evet	Akılla Allah'ı bulmalıdır		
Kafirler için cehennem azabı sonsuz mu?	Evet	Evet	Hayır	Evet
Kafirler için cezalandırılacaklar?	İbadet etmedikleri için	İman etmedikleri için		

HANGI İSLAM ALİMİ KİMDEN DERS ALDI

HAZRETİ MUHAMMED MUSTAFA
(SALLALLAHU ALEYHI VE SELLEMO)

SUFYANİZM TARİHİ						
HARİCİLER	MUTEZİLE	HASHAŞİLER	BABAİLER	SAFEVİYYE	BATICILIK	YENİ HASHAŞİLER VE YENİ SELEFİLER
Hız. Ali ve Muaviye arasındaki Hakem olayı sonrası (657-68) Hariciler zaman içinde sadece siyasi değil fikri ve coğrafi açıdan da ayrıldılar. Hazreti Ali'yi şehid eden zihniyetin devamı Vahhabi - Selefi akımın doğmasını sağlamıştır. Selefiler bu durumu kabul etmeseler de tarihçe ve bakış açılan aynı kökten geldiklerini göstermektedir. Hariciler ve onları takip edenlerin tarihini inceleyecek olursanız İslam Medeniyetine katkıdan ziyade zor dönemlerde daha da şartları zorlaştıran, büyük rakiplere koz verip düşmana yardımcı olan bir yapı görürsünüz. Bu harici - Vahhabi - Selefi akımın İl. Mahmut döneminde de İngiltere'ye Arap coğrafyasında tutunma imkanı vermesi örnek verilebilir.	Yunan filozoflarının tesirinde tamamen akılcı yaklaşımda bulunan akım. Ehl-i sünnet itikadını, akaidini geliştirirken bu akıma bolca cevaplar, reddiyeler hazırlamıştır. Tabii döneminden sonra Emevi ve Abbasi dönemi halifelerinden destek aldıkça ehl-i sünnet alimlerine eziyetler etmişlerdir. Günümüzde doğrudan bu ekolün savunucusu yoktur ama yolundan gittiğini farketmeden bir takım düşünceleri onları çoktur. Gazali gibi ünlü alimler medreselerde bu akımın tesirini kırmayı başarmışlardır. Tasavvuf kültürünün medreselerde hakim olmasının ardından oluşan sorunlar da vardır ama bunları da İmam-ı Rabbani hazretlerinin çözdüğü ve tasavvufu medreseye yakıyla adapte edebildiği herkesçe malumdur.	Büyük Selçuklu döneminde Melikşah ve Nizamülmülk devrinde Batınlık faaliyetleri ile işe başlayan, ancak fikirlerini yaymada başansız oldukça bir suikast örgütüne dönüşen yapı. Hasan Sabbah'ın hırslı kişiliği ve sapkın düşünceleri uzun yıllar İran'ın kuzeyinde etkili olmuştur. Sünni inancın yeni hamisi olan Büyük Selçuklu Devleti'ni zaafa uğratmış ve yıkılmasında önemli etkileri olmuştur. Hatta bu yapı, o dönemde deccal olarak nitelenen Moğol istilasına zemin hazırladığından dolayı Süfyan tabirine çok uygun sayılabilir. Ayrıca Haçlıların da bölgeye gelmesinde bir zemin ihdas etmişlerdir. Devlete sızmış bir terör örgütüdür. Alamut kalesine sığınan bu yapının merkezine İlhanlılar son vermişse de hala Batıni fikirleri sahip gruplar bulunmaktadır.	Baba İshak olayı diye de bilinen ve Hashaşıler gibi Batıni akımla hareket eden, şiiilerden beslenen ve Anadolu Selçuklu'nun en çok birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyduğu dönemde İslam dünyasında büyük bir fitne olarak isyan çıkartan yapı. Doğudan yaklaşan Moğol tehlikesi, Batıdan gelen Haçlı orduları arasında sıkışıp kalan Anadolu Selçuklu, önce Anadolu'da birlik sağlamış, sonra da Konya merkezli ehl-i sünnetin ilim merkezi olmuştur. Bu ilim merkezi olabilme özelliğini tasavvufu reddederek değil, onu bünyesinde bağınazlığa yer vermeden şeriata uygunca adapte ederek başarmıştı. Kurumlarından Devlet-i Aliyye-i Osmanî'yi çıkartacak bu yapı Babailerin isyanına uğramıştır.!	Özellikle İran'da hakim olan Safevi devletinin Şah İsmail dönemi en tehlikeli dönemdir. Anadolu'da da Şah kulu ayaklanmasına sebep olan safevileri Yavuz Sultan Selim susturmuş, bölgede yeniden sünni akaidi tesis etmiştir. Çaldıran zaferi ile bu tehdite uzun bir süre son vermiştir. Ancak sufizm etkisinde ama şia kökeninde olan bu devlet, ortadoğuda mezhebini yaymaya devam etmiştir. Bu mezhebi yaymayı bir devlet politikası haline getirmiştir. Sünni sufizminin de içine sızılmalan söz konusudur. Pekçok sünni kökenli tarikatların zamanla tahribine yol açmışlardır. Osmanlı pekçok zaman bu yapısal bozulmaları engellemek istediysse de bunda başanlı olamamıştır.	Osmanlı'da son yy. da sanayileşmiş Avrupa'nın üstünlüğü kabul edildi. Padişahlar ise Avrupa'nın gelişmişlik seviyesini yakalamak istediler. İl. Mahmut dönemiyle birlikte Batı'ya öğrenciler gönderdiler. Bu öğrenciler aldıkları Avrupa eğitiminin yanında Avrupa hayat tarzının da isteklisi olarak geri döndüler. Ancak dönenlerin bir kısmı, tekniğin yanında toplumun da Avrupa gibi şekillenmesini ve Avrupa kavramlarıyla Türk - İslam toplumunu anlamayı amaç edindiler. Bu yeni amaç Batıcılığı doğurdu. Batıcılık kendi içinde ırkçılık, kominizm, kapitalizm gibi bize ait olmayan kavramların da hayatımıza girmesine neden oldu. Batıcı zihniyet Halifeliği kaldırdıktan sonra kurulan Türkiye'de egemen olmuştur. İslam dünyasında birlik ve beraberliği tesis edebilecek kurumların tahribi	İslam dünyası halifeliğin de kaldırılmasıyla lidersiz ve parça parça kaldığı cumhuriyet sonrası dönemde bir takım akımlar ortaya çıkmışsa da birlik ve beraberliğini tesis edememiştir. Bu parçalanmışlığı sona erdirecek düşünceler Türkiye'de sağ iktidarlar eliyle adım adım yükselmeye başladı. Bu yükselişi dizginlemek adına Türkiye içinden (çok hizmet eden olarak bilinen) bir cemaat ; ortadoğuda Arapların arasından (en yalın haliyle İslam'ı yaşamaya çalışan mücahit diye bilinen) bir örgütlenme İslam dünyasının başına dert edildi. Mısır'ın ihvanına karşı ve Türkiye'nin milli görüş, nurculuk ve tasavvuf temelli İslami uyanışına karşı oluşturulan bu yapılar sufyanizmi temsil etmektedir.

SALT OKUNUR - Bu eski bir dosya biçimi...

				
	İMAN -AMEL	MATURİDİ AMEL İMANIN CÜZ'Ü DEĞİLDİR.AMELİ TERKEDEN GÜNAHKARDIR.	MU'TEZİLE AMELİ OLMAYAN GÜNAHKARDIR.A MA KÜFÜR İÇİNDE DEĞİLDİR.TÖVBE EDERSE MÜMİN OLUR.	EŞARİ AMEL İMANIN CÜZ'Ü DEĞİLDİR.TERKEDEN GÜNAHKAR OLUR.
	ALLAH İ BİLMEİNİN VACİP OLMASI	AKIL İLEDİR.TAKLİT CAİZDİR. KİTAP VE SÜNNET OLMASA DA ALLAH İ BULMAK ZORUNLUDUR	AKIL İLEDİR.TAKLİT ETMEK CAİZ DEĞİLDİR	VAHİY İLEDİR.TAKLİT CAİZDİR.
	ALLAH IN SIFATLARI MESELESİ	ŞİA NIN SIFAT ANLAYIŞI: TARİH İÇİNDE EVRİLMİŞTİR. BAŞLANGIÇTA İNSAN GİBİ TANIMLAMISLAR DAHA SONRA MU'TEZİLE ANLAYIŞINI BENİMSEMİŞLERDİR.T EŞBİHDEN TENZİHE KAYMIŞLARDIR.	SIFATLARI KABUL ETMEZ. KADİMLERİ ÇOĞALTMAI ENGELLEMEK:TA ABUDİ KUDEMA	EHLİ SÜNNET: NE SIFAT ZATSIZ NE ZAT SIFATSIZ OLUR.NE ZATININ AYNIDIR NE DE ONDAN AYRIDIR.
	KURAN YARATILMIŞ MIDIR	YARATILMAMIŞTIR	YARATILMIŞTIR	YARATILMAMIŞTIR

İTİKADİ MEZHEP FARKLARI

	EŞARİ	MATURİDİ	SELEFİ	ŞİA
Şer'i hükümlerin delilleri nelerdir? (Edillevi şer'iye) (usulu Erbaa)	Kitap, sünnet, icma, kıyas		Kitap, sünnet, icma	Kitap, sünnet (haber), icma, akıl
İctihad kapısı açık mıdır, kapalı mıdır?	Çoğunluk açıktır der fakat hicri 4. asırdan sonra kapanmıştır diyenler (Ebu Zehra) de vardır.			Açıktır
Şefa'at var mı?	Evet	Evet	Hayır	Evet
Beda (kaderin değişmesi) var mıdır?	Hayır: "Her şey kitabı mübin'de yazılmıştır" Yunus:60 allah dostuseyyid			Evet Allah daha önceden verdiği bir hükmü değiştirebilir
Ricat (Mehdi'nin zuhurundan sonra ve kıyametten önce bazı imam ve kişilerin yeniden dirilmesi) var mı?	Hayır			Evet
İmanın şartları	SÜNNİ: 1- Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak. 2- Allah'ın meleklerine inanmak. 3- Allah'ın kitaplarına inanmak. 4- Allah'ın peygamberlerine inanmak. 5- Ahiret gününe inanmak. 6- Kadere, hayır ve şerrin yaratıcısının Allah (Celle Celâlühü) olduğuna inanmak		Şİİ: 1. <u>Tevhîd</u>: Allah'ın varlığına birliğine inanmak 2. <u>Nübüvvet</u>: Peygambere inanmak 3. <u>Me'ad</u>: Ahirete ve yeniden dirilmeye inanmak 4. <u>Adâlet</u>: Allah'ın kimseye zulmetmeyeceğine inanmak 5. <u>İmâmet</u>: On iki imama inanmak	
İslam'ın şartları	SÜNNİ: 1- Kelime-i Şehadet getirmek 2- Namaz kılmak 3- Oruç tutmak 4- Zekat vermek 5- Hacca gitmek		Şİİ: 1. <u>Namâz</u> 2. <u>Oruç</u> 3. <u>Zekât</u> 4. <u>Hac</u> 5. <u>Humus</u> 6. <u>Cihâd</u> 7. <u>Emr-i bil Marûf</u> (iyiliği emretmek), <u>Nehy-i anil Münker</u> (kötülükten sakındırmak) 8. <u>Tevellâ</u> (Ehl-i Beyt'e ve dostlarına dost olmak) 9. <u>Teberrâ</u> (Ehl-i Beyt'in düşmanlarından uzak durmak ve onları sevmemek)	

PEYGAMBERLİK	Erkek olması şarttır.	Erkeklerin Peygamberliği olabilir.	Erkek	Erkek
YEİS HALİNDE TEVBE	Makbuldür	Makbül değildir.		
AKIL	İnsan aklı ile Allah'ı biliri. Aklen bilmek vaciptir.	Allah'ı bilmek dinen vaciptir.	Akılla	
İMAN	Artmaz, eksilmez	Artıp eksilebilir		
HİDÂYET	Mâtürîdî'ye göre hidâyet, Allah'ın insanda doğru yolu bulma fiilini yaratması, ihtida ise, insanın hidâyet bulmasıdır.	Eş'ârî'ye göre hidâyet, Allah'ın doğru yolu bulmayı insanların kalbine yaratmasıdır	Mutezile hidâyeti, Allahın insanlara doğru yolu, akli, peygamber ve kitap aracılığıyla göstermesi şeklinde	
İMAN NEDİR?	İman dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir	İman bilgi ve kalp ile tasdiktir	İman: kalp ile tasdik, dil ile ikrar, ve amelden oluşur.	
BÜYÜK GÜNAH İŞLEYEN	Günahkardır. Dinden Çıkamaz.	Günahkardır. Dinden Çıkamaz.	Müslümanlıkla ile Kafir arasında bir konumdadır.	
Kur'an Yaratılmış mıdır?	Yaratılmış Değildir.	Yaratılmış Değildir		Yaratılmıştır.
HÜSÜN VE KUBUH Fillerin güzelliği ve çirkinliği- nin bilinebilmesi	Mâtürîdî fiilin aklen iyi ve fena oluşlarını kulların idrak edileceği merkezindedir.	Güzellik ve çirkinliğin akıl yoluyla değil Şeriat yoluyla bilinebileceğini söyler.	Aklın zararlı ve yararlı olanı ayırt etliğini kabul eder.	

	MÂTÜRİDİ	EŞ'ÂRİ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
İNSANIN FİİLLERİNDE İRADE VE SORUMLULUĞU	Allah'ın mutlak iradesi yanında insanın da sınırlı bir iradesinin var olduğunu kabul etmişlerdir. Mâtürîdî Kelâmcılara göre insana ait olan biri külli diğeri cüzî olmak üzere iki irade bulunmaktadır.	Allah'ın mutlak iradesinin her şeyi kapsadığını, insan fiillerinin de bu kapsama dahil olduğunu ileri sürmüşlerdir.	Mutezileye göre insan irade ve güç sahibidir, kendi fiillerinin yaratıcısıdır.	İnsanın fiiller konusunda iradesi yoktur. O rüzgarın önündeki yaprak gibidir.	
ALLAHIN FİLLERİ	Allah'ın fiillerinde sebep ve hikmet aranabilir.	Allah'ın fiillerinde sebep ve hirmet aranmaz.			
ALLAHIN CEZASI	Allah ceza vermekten caymaz.	Allah'a ceza vermekten cayabilir.			
	İnsanın fiilini meydana	Eş'ârî'nin kesb teorisinin			
KESB	getirmesinde, insana tam bir yetkinlik tanıdığı için, düşünce sisteminde kesb kavramına yer vermez	anlaşılması oldukça zordur. Kesb, kulun maktura iktirandır.			
RIZIK	İster helal, ister haram olsun insanın yediği şey rızıktır.	Aynı.	Haramın rızık olarak nitelendirilemeyeceğini savunmuşlardır.		
İSTATAAT insanın seçme hakkı ve özgür iradesi olmadığı gibi, yapabilme gücü	Mâtürîdî Kelâmcıları iki tür istitaatten söz ederler. Birincisi, fiilden önce var olan ve beden in sağlamlığı anlamına gelen güç; ikincisi ise, fiilin oluşumu esnasında yaratılan ve fiilin meydana gelmesini sağlayan araz anlamındaki güçtür.	Eş'ârî Kelâmcıları insan için söz konusu olan gücün fiille aynı anda var olduğunu ve fiil meydana geldikten sonra da yok olduğunu öne sürmüşlerdir.	Mu'tezili Kelâmcıların tümü fiilin meydana gelmesini sağlayan istitaatın insanda var olduğunu kabul etmişlerdir.	insanın seçme hakkı ve özgür iradesi olmadığı gibi, yapabilme gücü (istitaat) de yoktur.	

FİLLERDE ADALET VE ZULM	NATİCİLERİ	EĞİTİMİ	MUTERİZLERİ	CERİYESİ	YAKIN TEZKERE
Adalet ve zulmün kaynağı adından mezheplerin göv- dâ eyleyicidir.	Maturidî: Allah'ın yapacağı fiilin gıhtınlıkla vasıfıdanıp vasıfıdanma- yacağı noktasında olup, fiillerdeki bu durumun aklen bilinebileceği tarzındadır.	Eğitimi: Her şeyi ya- ratılan Allah'ın zımnında yaratıcılığıdır. Ancak bu zulmün isteyen insan için yaratılır. Neticede insan tarafından keşfedilir.	Muterizler: Allah adli ve hakimdir. Ondan gıhtın içi sadır olmaz.		
TEKLİF: Teklif kulliyet demektir.	Maturidî: Allah'ın insana güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmeyeceği ve insanında gücünü kul- lanarak teklifi kendine sıfat yapacağını söyler.	Eğitimi: Allah'ın kud- reti dahilindedir. Mecburîyet yoktur. Bu tür işler Cenab-ı Allah için mümkündür ama yükleniyor.	Muterizler: Allah güç yetiri- lemeyecek şeyi insana teklif etmez der.		
RIZIK Rızık mahiyetli konusunda mezheplerin farklı görüşleri vardır.	Helal olsun haram olsun insanın yediği onun rızıkta. Rızık Allah'ın karıdır.	Rızık Allah'ın katın- dandır. O yaratıcılığı helal ve haram olarak yaratır. Haramdan da rızık olur.	Haram, rızık değildir. Rızık kişinin özel mülkiyetidir.		
ECEL MESELESİ	Oldurulan ecelleyle öl- müştür. O kimse için bundan başka bir ecel yoktur.	Ölen ve öldürülen kenti ecelleyle ölmüştür.	Muterizler: Allah'ın her insana bir hayat sunu- ğunu söyler. Öldürülen kim- se öldürülmeseydi ölmeye yakında ecelleyle ölecektir.		

	MÂTÜRİDİ	EŞÂRİ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
RIZIK MESELESİ	Helal olsun haram olsun insanın yadığı onun rizikidir. Rızık Allah'ın katındandır.	Rızık Allah'ın katındandır. O yarattıkları nı helal ve haram olarak yaratır. Haramdan da rızık olur.	Sadece Allah'ın helal kıldıkları rızıktır. Haram rızık değildir.		
ECEL MESELESİ	Ecel birdir. Öldürülen eceliyle ölmüştür, O kimse için bundan başka bir ecel yoktur.	Ecel birdir. Ölen ve öldürülen kendisi eceliyle ölmüştür.	Mutezile: Allah'ın her in- sana bir hayat sınırı çizdiğini söyler. Öldürülen kimse öldürülme- seydi öldürme vaktinde eceliyle ölecektir.		
PEYGAMBERLİK	Erkek olması gönerir.	Kadından peygamber olabilir.			
AKIL	İnsanın akli ile Allah'ı bilmesi vaciptir.	Allah'ı bilmek dinen vaciptir.			
RU'YETULLAH (Allah'ın Görülmesi)	Allah görülmez	Ehl-i Sünnet Ahirette Allah'ı gör- mekten mümkün, nâkten de vaciptir.			

	MÂTÜRİDİ	EŞÂRİ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
İMANIN HAKİKATI	İman dil ile ıkrar, kalp ile tasdik'tir. (Ebu Yûsuf, Râzî ve Şerâhî)	İman kalp ile tasdik'tir. (Hanefî)	İman kalp ile tasdik, dil ile ıkrar ve amelden oluşur. (Zeylîyye)	Mürcie ve Keramîye sadece dilin ıkrarı, deniştir. Cehm b. Safvan İman kalbin marifeti'dir.	İman kalp ile tasdik, dil ile ıkrar ve amelden oluşur.
İMANDA ARTMA VE EKSİLME	Artmaz, eksilmez.	Yok. Artırıcıdan iman Artıp, eksilebilir.	Artıp, eksilebilir. (Zeylîyye, Selefiyye)		Artıp, eksilir.
İMAN AMEL İLİSKİSİ BÜYÜK GÜNAH İŞLEYEN	Günahlıdır. Bünden çıkmaz.	Günahlıdır. Dinden çıkmaz.	İmandan çıkar ama kâfir içerisine girmez. Ölmeden tevbe etmezse imandan çıkar. (el menzile beyne'l menzile)		Dinden çıkar, Kâfir olur. (Kâfir ve mücrim)
ALLAH'IN VARLIĞINI BİLMEK	Akılla bulmak zorunda (vacip)	Allah'ı bulmak için vahy mecburi	Akılla bulmak zorunda. (Taleid ile Allah'ı bilme caiz değil)		
İNSAN FİİLLERİNDE İRADEİNİN ROLÜ	Allah'ın mutlak iradesi yanında insanın da sınırlı bir iradesinin var olduğunu kabul etmişler. Maturîdîye göre: Biri kâfir diğeri, câiz olmak üzere iki irade bulunmaktadır.	Allah'ın mutlak iradesinin herşeyi kapsadığını, insan fiillerinin de bu kapsama dahil olduğunu ileri sürmüşlerdir.	Mutezileye göre insan irade ve güç sahibidir, kendi (kâfir) fiillerinin yaratıcısıdır. Allah kötü fiilleri irade etmez.	İnsanın fiiller konusunda iradesi yoktur. O razıların örneğidir. Gibidir.	
KURAN YARATILMIŞ MIDIR?	Yaratılmış değildir.	Yaratılmış değildir.		Yaratılmıştır.	
YARATMA VE KESBİN ROLÜ	İnsan fiilleri yaratma yönünden, Allah'a kesb ve fiil yönünden, insana aittir.	Kul irade (kesb) eder, Allah yaratır.	İnsan fiilleri Allah tarafından yaratılmamış, bizzat insanın kendisi tarafından yaratılmıştır.	İnsanın kudret ve iradesi yoktur. Herşey Allah tarafından belirlenir. (Cebriyenin savunduğu Tarrisîl Determinizmi)	

	MÂTÜRİDİ	EŞÂRİ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
RIZIK MESELESİ	Helal olsun haram olsun insanın yadığı onun rizikidir. Rızık Allah'ın katındandır.	Rızık Allah'ın katındandır. O yarattıkları nı helal ve haram olarak yaratır. Haramdan da rızık olur.	Sadece Allah'ın helal kıldıkları rızıktır. Haram rızık değildir.		
ECEL MESELESİ	Ecel birdir. Öldürülen eceliyle ölmüştür, O kimse için bundan başka bir ecel yoktur.	Ecel birdir. Ölen ve öldürülen kendisi eceliyle ölmüştür.	Mutezile: Allah'ın her in- sana bir hayat sınırı çizdiğini söyler. Öldürülen kimse öldürülme- seydi öldürme vaktinde eceliyle ölecektir.		
PEYGAMBERLİK	Erkek olması göndürür.	Kadından peygamber olabilir.			
AKIL	İnsanın akli ile Allah'ı bilmesi vaciptir.	Allah'ı bilmek dinen vaciptir.			
RU'YETULLAH (Allah'ın Görülmesi)	Allah görülmez	Ehl-i Sünnet Ahirette Allah'ı gör- mekten mümkün, nâkten de vaciptir.			

MUTEZİLE

- Vahyedilen her şeyin mantık ve akılla değerlendirilmesi gerekir.
- Allah'ın zâtı vardır, sıfatı yoktur. (Tevhid)
- Allah adaletli olduğu için ceza ve mükafatla zorunludur. (Adalet)
- Ödül ve ceza mecburidir. (Vad ve vadi)
- Büyük günah işleyen mümin degildir. (El-Menzile Beynel Menzileteyn)
- İnsanın fiillerini insan kendisi yaratır.
- Fasık tevbe etmeden ölürse Cehenneme gider
- Allah görülmez.
- Kur'an mahluktur.
- Allah'ın sıfatları yok, halleri vardır.

SİLAHİYYE

- Haberî sıfatlar konusunda tevil kabul etmezler
- el-yüz... gibi haberî sıfatların mahiyetinin bilinmeyeceği
- Allah'ı yaratılmamıştır.

ESAFİRİYYE

- Allah'ın tekvîn sıfatı, subutî sıfatlarından değildir. (Kudret sıfatına dahildir)
- İyi ve kötüyi akıl değil vahy söyler.
- Allah'ın rolü, nakli doğrulanmaktadır.
- Fiilleri Allah yaratır, kullar işler. (kesteciler)
- Allah ahirette görülecektir. Kur'an ezelidir.
- Allah'ı bilmek dış bir sorumluluktur.
- Kadından da peygamber olabilir.
- Allah'ın fiili sıfatları yaratılmıştır.

NATURİSİ

- Allah'ı bilmek akli bir zorunluluktur.
- Allah'ın fiili sıfatları ezelidir.
- Cüzî irade (kesb) Allah'ın kudre yarattığı kudret ile gerçekleşir, fakat bunu özgürce kullanıma hakkına sahiptir.
- Allah'ın tekvîn sıfatı ezeli ve ebedidir.

Not: Cehmiye, Mutezile ve Şia alimlerine göre Kelâm, Allah'ın fiili sıfatlarından ve yaratılmıştır.